

DUES ESTELES IBÈRIQUES DE SANT SEBASTIÀ DE LA GUARDA (LLAFRANC, PALAFRUGELL)

PER

JOAN BADIA I HOMS

EL JACIMENT

El poblat ibèric de Sant Sebastià de la Guarda, en el terme municipal de Palafrugell, és emplaçat en els replans superiors de la muntanya d'aquest nom, a 156 m. s.n.m. El jaciment es troba a 41° 54' 17'' de latitud N. i 6° 35' 45'' de longitud E. (full 355 del mapa 1:50.000 de l'*Instituto Geográfico y Catastral*).

La muntanya, que s'endinsa en el mar i crea el cap de Sant Sebastià, és coronada pel popular santuari dedicat al sant, fundat a la primera meitat del segle XV com a torre de guaita i capella, i pel far. El lloc, avui, és intensament visitat per la gent del país i pel turisme. Un dels principals atractius és l'esplèndid panorama que es gaudeix sobre grans extensions de mar i de terra.

El cim on s'han identificat les restes de poblament pre-romà, és limitat a migdia i, sobretot, a llevant, per altíssims espadats. Hi destaca el Salt de Romaboira, penya-segat que cau a pic sobre el mar. A ponent, el vessant no és acinglerat, però davalla en pendent molt pronunciada vers la cala i població de Llafranc, arrecerada als peus de la muntanya. El costat de tramuntana és l'únic d'accés relativament fàcil, on les estribacions baixen de forma esglaonada vers les terres més planes de l'interior.

El jaciment ibèric havia romàs inèdit fins a data força recent. En canvi, del poblament romà de Llafranc, vora la platja veïna, ja n'hi ha notícies

des de finals del segle XVIII, i és esmentat per nombrosos autors. L'establiment romà de Llafranc sembla, clarament, fruit del desplaçament de la població de Sant Sebastià, en abandonar-se els poblats indígenes aturonats. És possible, però, que hi hagués una etapa de coexistència d'ambdós llocs de poblament.

Les prospeccions que ens han permès donar notícia del poblat de Sant Sebastià, ens demostraven que l'àrea de dispersió de les troballes en superfície s'estén, *grosso modo*, des de l'esplanada que hi ha al N. de l'ermita (el Camp de Sant Baldiri), fins a l'entorn del far com a extrem meridional. A llevant el límit natural és el caire dels cingles. A ponent gairebé no depassa —pel que sembla— la carretera que porta al far.

Com és lògic, l'extens conjunt edificat del santuari i hostatgeria (segles XV-XVIII), el far (segle XIX) i les seves dependències, i els camins asfaltats, han produït la destrucció de diferents espais del jaciment. Es troba, pràcticament del tot, en terrenys de propietat municipal.

La primera notícia sobre l'existència del poblat la publicàrem l'any 1966, dins d'un estudi sobre troballes romanes de Llafranc.⁽¹⁾ En esments posteriors hem procurat ampliar quelcom la primera, i breu, referència.⁽²⁾

Malgrat el gran interès demostrat pel Dr. Miquel Oliva i Prat (1922-1974), des del primer moment —amb el seu recolzament als fundadors del Museu de Palafrugell—, la ciència arqueològica oficial no incorporà Sant Sebastià a la relació de poblats ibèrics del litoral català, fins molt tard.⁽³⁾

El recordat Miquel Oliva —aleshores cap dels serveis d'Arqueologia a Girona— projectà unes campanyes d'excavació a Sant Sebastià en col·laboració amb el Museu de Palafrugell. Fins i tot se'n començà a fer ressò

(1) J. BADIA, *Anforas romanas de Llafranc*, «Revista de Palafrugell», ns. 6-7, juny-juliol, 1966, pàg. 5.

(2) JOAN BADIA i HOMS, *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, vol. I, Diputació de Girona, Girona, 1977, pàg. 244. - vol. II-B; 2ª edició, Girona, 1985: *Notes a la segona edició*, pàg. 512. id., *L'Empordà*, «Gran geografia comarcal de Catalunya» vol. 4, Barcelona, 1981, pàg. 430. id., *Una peça singular d'època romana trobada a Llafranc*, «Estudis sobre temes del Baix Empordà» n° 3 Institut d'Estudis del B.E., Sant Feliu de Guíxols, 1984, pàgs. 1-2. *El poblament antic al terme de Palafrugell i a l'Empordà*, Museu-Arxiu de Palafrugell, 1984 (programa de mà d'exposició).

(3) J.MALUQUER DE MOTES, E. HUNTINGFORD, R. MARTIN, R. PALLARÈS, A.M. RAURET, M. del V. VILA, *Catàleg provisional dels poblats de l'època ibèrica al Principat*, Universitat de Barcelona, Institut d'Arqueologia i Prehistòria, NACREM 2, 1982, pàg. 28.

En aquest catàleg hi figura el «Far de Sant Sebastià». Malgrat això, estudis més recents sobre iberisme a Catalunya, continuen ignorant el nostre poblat.

la premsa, durant l'any 1972. Per diferents entrebancs, no es pogueren realitzar.⁽⁴⁾

Les dites prospeccions —recerques de superfície— les havíem iniciades pels volts de l'any 1960 en adonar-nos de l'existència del jaciment. Amb posterioritat ens anaren ajudant, en diferents moments, alguns col·laboradors de l'etapa inicial del Museu de Palafrugell.⁽⁵⁾

Les pacients i detallades recerques visuals dels terrenys permeteren aplegar un conjunt de materials prou considerable i significatiu. Fou un dels fonaments per a aconseguir crear l'esmentat Museu, que ja fou legalitzat l'any 1973. Fins el 1976 no es pogué instal·lar, de manera molt provisional, sense espai suficient. Una part dels dits materials —tots els quals hi són ingressats— s'hi començà a exposar.

El conjunt, força nombrós, de troballes fetes en prospecció entre els anys 1960-1984 (les úniques que ací tindrem en consideració) permeten esbossar —provisionalment— una cronologia que va del segle VI a C (mostres de ceràmiques jòniques o ibèrica antiga) fins als segles II-I a C (ceràmica campaniana C, per exemple). Entre aquests límits cronològics, és especialment densa la presència de materials datables als segles IV-III a C.

Dins de tot aquest conjunt, destacariem la relativa abundor de ceràmica àtica de figures roges. També cal esmentar les pre-campanianes, ibèriques decorades amb pintura vermellova, les de pintura blanca (especialment nombroses), les grises locals de parets fines, àmfores púniques i de boca plana, gran diversitat d'atuals fets a mà, etc. No hi manquen tot tipus d'altres peces: *pondus*, fusaioles, dues fíbules i un *scalptorium* de bronze, a més de les insòlites esteles amb representació de llances, objecte de la present notícia. (fig. 1)

Alguns esllavissaments de terres en els marges ja ens descobriren indicis clars d'estructures arquitectòniques.

No considerem necessari entrar en consideracions sobre aquest extens conjunt de troballes de l'etapa de prospeccions, ja que el jaciment

(4) Ha estat molt més tard —ja, desgraciadament, sense l'insubstituïble i recordat Miquel Oliva— quan després de molts i diversificats contactes des del museu local de Palafrugell, s'aconsegüí l'inici de campanyes d'excavació, a partir de la primavera de l'any 1984. En gran part, ho afavorí l'interès —certament modèlic— del consistori de Palafrugell vers els estudis arqueològics del terme, en aquests moments. Hem tingut l'honor de treballar en les tasques prèvies a l'excavació, en la qual hem col·laborat, de manera esporàdica per manca de temps, mentre ens ha estat possible; és a dir, durant les dues primeres campanyes.

(5) Cal esmentar els noms de Ferran Pasqual, Jordi Massoni, Josep i Joaquim Farrarons i Enric Carreras.

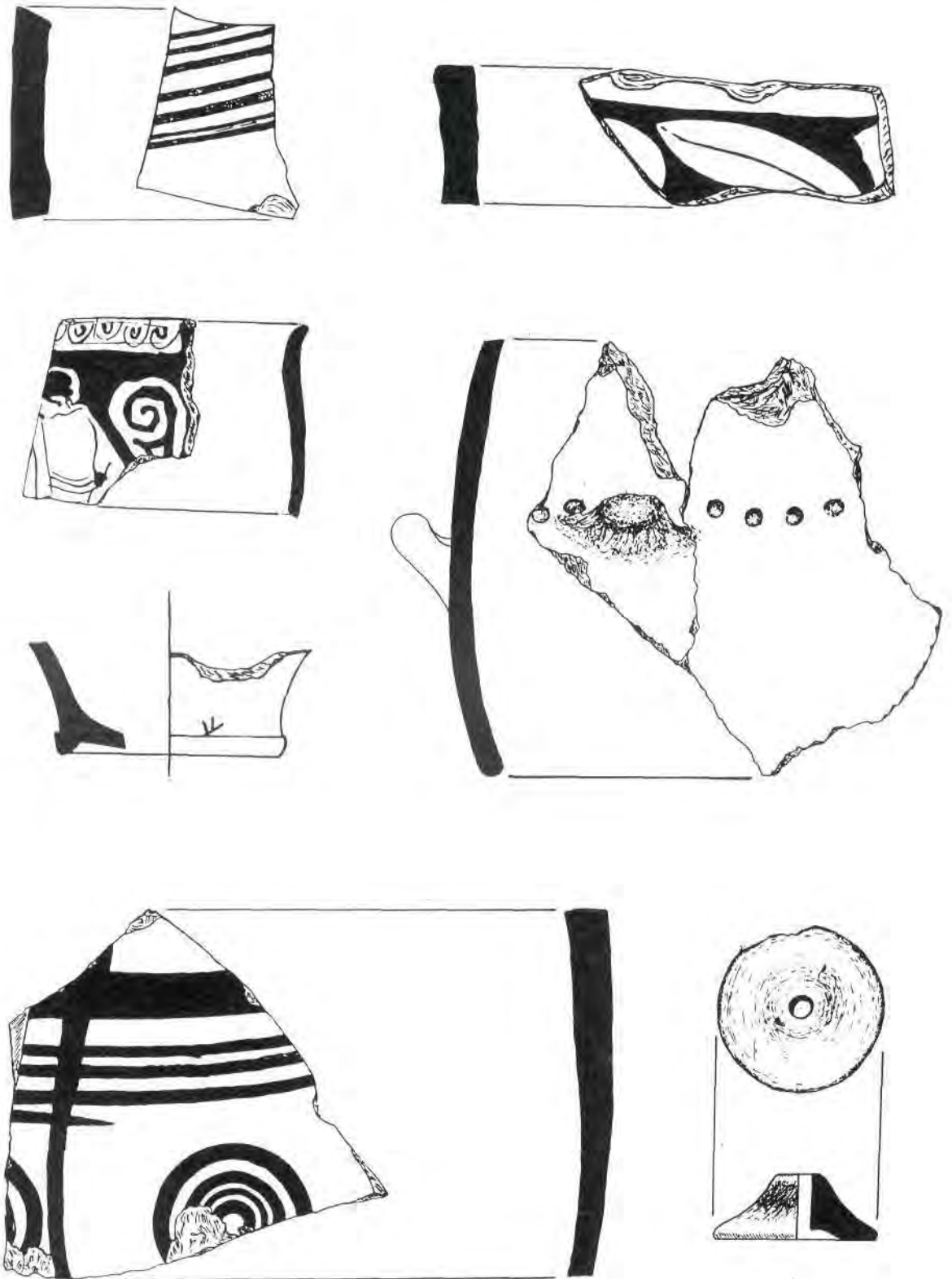

Fig. 1. Ceràmiques diverses trobades a Sant Sebastià de la Guarda.

es troba en curs d'excavació sistemàtica, els resultats de la qual hauran de proporcionar dades definitives en tots sentits, si són correctament interpretats.

La nostra intenció, ací, és donar notícia de dues peces singulars recollides durant les esmentades prospeccions. La nostra esperança és que la seva difusió possibiliti l'establiment de comparacions i paral·lelismes, per a un millor coneixement del context cultural, àmbit d'expansió i significació d'aquest tipus d'esteles ibèriques.

LES TROBALLES

Les dues esteles amb representació de llances s'han localitzat a l'àmbit del poblat ibèric de Sant Sebastià de la Guarda, de manera casual. Ambdues es troben al Museu de Palafrugell (abans Museu-Arxiu).

La primera estela que es trobà (*Estela 1*) aparegué en un fonament de mur del poblat, el qual havia quedat al descobert, en una petita part, en el marge del «Camp de Sant Baldiri» que limita amb el camí d'accés al santuari. Es localitzà, doncs, en el sector septentrional del jaciment. L'esmentat fragment de mur s'ensulsià i caigué marge avall a causa de desprendiments de terres. L'estela havia estat reutilitzada com a material de construcció en el dit mur. El dia 12 de maig de 1975, Joaquim Farrarons, col·laborador habitual del Museu de Palafrugell, ens avisà que una de les pedres caigudes cridava l'atenció per ser més gran i ben escairada que les altres. Amb el seu ajut traslladàrem l'estela al Museu.

La peça que hem anomenat *Estela 2* és, en realitat, un fragment d'estela, si bé particularment interessant. L'any 1983, uns col·laboradors esporàdics ens informaren sobre una pedra, suposadament digna de recuperar que havien localitzat en un indret poc accessible de les edificacions annexes al santuari de Sant Sebastià. Es tractava d'un dels espais coberts amb volta que configuren l'estructura de basament de la terrassa-mirador del santuari, al seu costat de llevant, sobre el mar. La pedra de la qual se'ns parlava resultà ser un simple bassí monolític, sense cap interès especial. En canvi, la visita ens va permetre identificar en el mateix lloc, el fragment d'estela ibèrica. Hi romania, abandonada des de qui sap quan, entremig d'amuntegaments d'andròmines i deixalles.

El fet de ser propietat municipal l'edifici del santuari i hostatgeria i els terrenys propers, facilità la ràpida recuperació i salvaguarda de les peces.

Es pot dir que aquestes esteles són pràcticament inèdites. No han estat descrites. Només havíem tingut ocasió de fer-ne alguns esments, molt

breus de la primera i un de sol de la segona.⁽⁶⁾ Ambdues esteles s'exposaren en una mostra temporal sobre Arqueologia de la comarca, al Museu de Palafrugell, entre els anys 1984 i 1985.⁽⁷⁾

DESCRIPCIÓ DE LES PECES

ESTELA 1

Estela de pedra sorrenca. La seva forma s'aproxima molt lleugerament a un tronc de piràmide (invertit), amb cares trapezoidals. Té dues cares més grans, una de les quals és la decorada. Era ben escairada. (fig. 2)

Mides: altura 0,75 m; amplada màxima (extrem superior) 0,43 m; amplada mínima (base) 0,40 m; gruix màxim (extrem superior) 0,20 m; gruix mínim (base) 0,18 m.

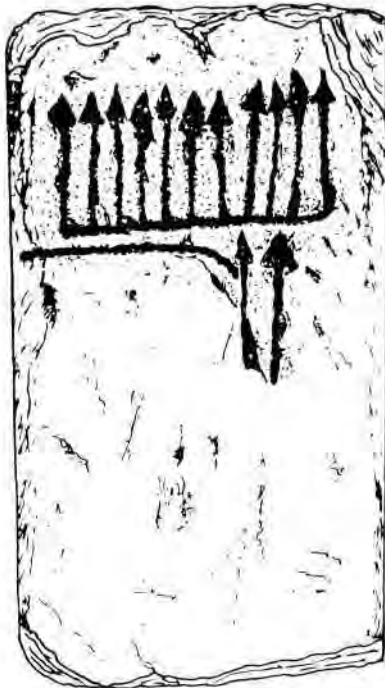

Fig. 2. Estela núm. 1

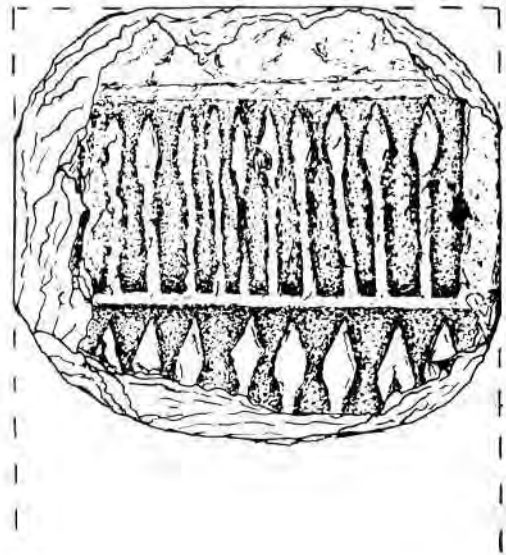

Fig. 3. Estela núm. 2

(6) JOAN BADIA i HOMS, obres citades, 1977, 1985 - *El poblament...*, 1984.

(7) De l'*Estela 1* també n'hi ha una cita breu a: JOSEP M. NOLLA / JOSEP CASAS, *Carta arqueològica de les comarques de Girona*, Centre d'Inv. Arqueol. de Girona, Girona, 1984, pàg. 133.

Els autors, en el curt apartat que dediquen a Sant Sebastià de la «Guaita» (*sic*), esmenten una estela «molt interessant però molt atrotinada». El darrer adjectiu, tan pintoresc, deu fer referència a l'erosió de la pedra.

És entera, però el seu estat de conservació és una mica precari, sobretot per efectes de l'erosió a les superfícies de la pedra. També presenta escantonaments en els cares.

El sector decorat es limita a part de la meitat superior d'una de les cares amples. Hi veiem dos registres superposats, en representació de llances fetes amb incisions de traç ampli i força profund.

En el grup superior —de banda a banda de la superfície— hi ha onze llances arrenclerades que es disposen verticalment. Una línia horitzontal, sota el grup de llances, en fa de base i s'uneix a les dues de cada extrem.

Sota mateix s'incicia una altra línia que, en el costat esquerre, és horitzontal i paral·lela a l'anterior, mentre que vers la dreta es corba lleument cap a baix, poc abans d'incidir en una de les llances del registre inferior.

Aquest grup inferior té únicament dues llances, situades a l'extrem dret de la peça. Així, doncs, a l'estela s'hi representa un total de tretze llances.

Les llances, com ja hem indicat, són esculpides amb un sol traç incís, el qual s'eixampla a l'extrem superior per marcar-ne la punta. La forma de les puntes no és fàcil de precisar a causa de l'erosió. Sembla, sobretot a la zona central del grup superior, que n'hi havia en forma de fulla de llorer. Tanmateix n'hi ha alguna que sembla insinuar clarament la forma triangular. És possible que hi coexistissin ambdues, però això no es pot assegurar degut a l'estat actual de la peça.

ESTELA 2

Fragment d'estela tallada en pedra sorrenca (fig. 3)

Mides: amplada 0,53 m; gruix 0,24 m; alçada màxima del fragment 0,47 m.

Es tracta de l'extrem superior, i encara retallat, d'una peça que, molt probablement, era paral·lelepípedica, amb dues cares rectangulars més grans, una de les quals era la decorada. N'hem d'ignorar, forçosament, l'alçada original.

El fragment d'estela fou retallat de manera basta, en època indeterminada i per motius que no podem esbrinar. Hom n'esmassà els angles fins a donar-li una forma aproximadament cilíndrica. Malgrat això, hi resten segments rectilinis, intocats, a ambdós laterals i a la part superior, la qual cosa ens permet conèixer l'amplada i la grossor de l'estela.

No és possible saber en quin punt del jaciment i en quin moment aparegué l'estela (al segle XVIII quan s'obriren els fonaments del gran

edifici de Sant Sebastià, al costat de la primitiva torre-capella del segle XV. En tot cas, no en tenim proves). Tampoc no podem esbrinar quan ni per què la pedra fou retallada. La forma circular que se li volgué donar i l'indret on ha estat localitzada, fan pensar hipotèticament, que hom la reutilitzà (o pensà emprar-la) per a alguna funció en el santuari o en les seves dependències.

La conservació de la cara decorada és irregular. En certs punts és força malmesa per l'erosió. Els efectes del trossejament han afectat espais a tot l'entorn on la decoració hi és perduda.

La dita decoració s'acorda també amb el tema característic de moltes esteles ibèriques: rengles de llances en registres superposats. En aquesta peça, però, el tema hi és esculpit en baix-relleu. Cal destacar-ho per la seva excepcionalitat.

El grup superior es conserva gairebé sencer. Hi podem veure deu llances. Aquesta filera era situada entre dos espais planers, en relleu, dels quals només resta el del costat dret. A sobre de les llances hi corre, horitzontalment, un solc de mitjacanya, i a sota un filet o ressalt llis (també en relleu).

Del rengle de llances inferior resten només visibles les puntes; algunes molt parcialment. El trencament de la pedra produí la destrucció de tota la resta. N'han desaparegut, per tant, tots els pals. S'hi identifiquen vuit puntes de llança. N'hi ha tres, a la part central, que són senceres. Les altres, com més acostades als extrems de la peça, conserven fragments més reduïts. Això és degut a la corba de la línia de trencament, feta quan es destruí l'estela.

ASPECTES ICONOGRÀFICS I PARALLELISMES

La representació de grups de llances afilerades horitzontalment en rengles superposats a les esteles de Sant Sebastià, respon a una iconografia característica d'un conjunt ben estudiat d'aquest tipus de peces ibèriques. Tanmateix, ha resultat sorprenent la seva troballa en un jaciment de l'Empordà. No es coneix cap altre exemplar en aquestes terres que s'hi pugui relacionar de prop o de lluny, segons les nostres notícies. Tampoc n'han aparegut a les comarques veïnes més immediates. La troballa més propera feta al Vallès —a Rubí—, com veurem més endavant, s'ha de considerar també aïllada.

El paral·lelisme del tema ornamental de llances l'hem de cercar fonamentalment, segons els coneixements actuals, en el grup d'esteles aparegudes dins d'un espai geogràfic concret i força reduït de la zona catalano-aragonesa de la conca de l'Ebre, en bona part dins la comarca catalana

del Matarranya (municipis d'Alcanyís, Calaceit, Casp, Chiprana, Cretes, Vallderroures i la Vall del Tormo). És una zona d'importants poblats ibèrics.

Cabré i Bosch Gimpera publicaren per primera vegada aquest tipus d'esteles. Fins avui se n'han donat a conèixer poc més d'una vintena d'exemplars, gairebé tots fragmentaris.⁽⁸⁾

Una característica comuna d'aquest conjunt de peces és el fet de ser tallades en pedra sorrenca i la seva decoració amb incisions de traç segur i profund.

En alguns dels fragments de l'Ebre hi ha altres decoracions, com les franges de temes geomètrics, a mena de sanefes, i elements o escenes en general de caire guerrer (cavalls, genets, mans mutilades etc.). Tanmateix el tret comú més significatiu és la presència de llances, gairebé a totes les peces.

Les llances poden ser completes, amb el pal i la punta, igual que a Sant Sebastià, o bé representant només les puntes. Normalment, com ja hem indicat, són alineades, sovint en rengles superposats. Les puntes tenen, en la gran majoria dels casos, forma de fulla de llorer; també n'hi ha alguna amb aletes, en forma d'arpó.

Cal remarcar que gairebé totes aquestes peces han estat trobades de manera més o menys casual i fora del seu context arqueològic, si bé es relacionen totes amb algun dels grans poblats de la zona.

Hom considera aquestes peces pròpies de la cultura ibèrica. També s'ha remarcat el sentit lligat a les activitats bèl·liques dels temes que hi són esculpits, com veurem més endavant.

S'havia afirmat que aquest grup de peces ibèriques, es podia considerar tancat dins d'un espai geogràfic reduït i ben delimitat.⁽⁹⁾ Cal, però, desestimar aquesta opinió. Les esteles de Sant Sebastià amb representació de llances, tan allunyades de les terres de l'Ebre, ens ho demostren.

Ja s'ha assenyalat, com una perduració tardana d'aquesta representació, les llances que figuren en un lateral de l'ara d'època romana trobada a Solsona per Mn. Serra Vilaró (Museu Diocesà de Solsona).⁽¹⁰⁾

(8) J. CABRÉ, *Esteles ibèriques ornamentades del Baix Aragó*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» VI, Barcelona, 1915-20, pàgs. 629 ss. PERE BOSCH GIMPERA, *Les investigacions de la cultura ibèrica al Baix Aragó*, id., id., pàgs. 650 ss. L. FERNANDEZ FUSTER, *Las estelas ibéricas del Bajo Aragón*, «Seminario de Arte Aragonés» III, Saragossa, 1951, pàg. 55 ss. FRANCISCO MARCO SIMON, *Nuevas estelas ibéricas de Alcañiz (Teruel)* «Pyrenae» 12, Inst. de Arq. y Prehistoria, Un. de Barcelona, 1976, pàg. 74 ss.

(9) L. FERNANDEZ FUSTER, ob. cit.

(10) F. MARCO SIMON, ob. cit.

S'ha oblidat, però, una peça que ja evidenciava una expansió de les esteles ibèriques amb llances per les terres del Principat. Ens referim a l'estela recuperada al poblat ibero-romà de Can Fatjó, a Rubí (Vallès Occidental). La seva cara decorada té tres filades de llances, senceres, incises. Les puntes són de fulla de llorer. La troballa feta l'any 1968, es produí en rebaixar terrenys per a una urbanització de manera, doncs, casual, sense treballs metòdics d'excavació. Ingressà al Museu Arqueològic de Barcelona.⁽¹¹⁾

L'estela de Rubí és, doncs, l'únic enllaç clar, que sembla insinuar un nexa d'unió, entre les peces empordaneses de Sant Sebastià i les del Matarranya-Baix Aragó.

Podem esmentar algunes semblances i diferències en comparar les esteles del dit grup amb les trobades a Sant Sebastià de la Guarda.

Les dimensions de les peces empordaneses, tot i que només una és entera, suposem que serien quelcom inferiors a les esmentades. Les esteles de l'Ebre són, gairebé totes, incompletes, però les dues que es conserven pràcticament senceres tenen una alçada de 1,30 m (la de Palermo, Casp) i de 1,46 m (de les Ombries, Calaceit). S'hi aparella la de Rubí que té una alçada aproximada de 1,50 m.

A l'estela de Rubí, com en algunes de l'Ebre, les llances hi són enteres, amb el pal, i sorgint verticalment d'una línia horitzontal, igualment que a les peces de Sant Sebastià. Com en aquestes, les puntes de Rubí i de la majoria dels exemplars de l'Ebre, tenen forma de fulla de llorer.

Les esteles de Sant Sebastià presenten un nombre especialment elevat de llances, comparativament. Així, l'estela de Rubí té un fris de set llances i els dos inferiors de quatre cadascun. A les peces de l'Ebre el grup més gran és de vuit llances (Palermo, Casp). El normal és que n'hi hagi moltes menys. A les esteles de Sant Sebastià trobem un grup d'onze llances al rengle superior de l'Estela 1; un grup de deu i un altre de vuit (identificables) a l'Estela 2.

Un esment especial mereix, al nostre entendre, la factura de la decoració de les esteles de Sant Sebastià.

A l'Estela 1 els grups de llances i línies són fetes amb incisió. En aquest sentit la peça presenta una execució similar a les de l'Ebre i també a la de Rubí.

(11) JOSEP SERRA ROSSELLÓ, *Una estela ibèrica en Rubí*, «Rubricata», Rubí, 1968. ROSA M. ARIS / CONSOLACIÓN GARCIA, *Excavacions en Can Fatjó (III part)*, Butlletí Grup de col·laboradors del Museu de Rubí 15, Rubí, desembre 1984.

En canvi, l'Estela 2, com ja s'ha precisat, té la decoració en baix-relleu. És un detall singular, doncs, dins el conjunt d'esteles conegudes. Ens preguntem si hi hem de veure el resultat d'un procés evolutiu i si, consegüentment, aquesta peça podria ser més tardana que les altres (les circumstàncies de la seva troballa ens priven d'aproximar-nos a qualsevol dada cronològica).

Les peces esculpides en relleu no són, tanmateix, alienes a la cultura ibèrica d'aquestes terres, de manera que —tot i la manca d'altres esteles amb relleus— no pot estranyar-nos l'existència de la peça de Sant Sebastià. Podem esmentar, per exemple, les restes d'un monument de pedra trobat a Binéfar (Aragó), publicat força recentment, que presenta un tema en baix-relleu —mans mutilades— pròxim o comú al d'algunes de les esteles citades del Matarranya-Baix Aragó, de les quals es considera coetani.⁽¹²⁾

De la nostra comarca podem fer referència als elements arquitectònics amb ornaments en baix-relleu —espirals, principalment—, trobats a Ullastret i procedents de l'acròpolis del gran poblat. Pertanyen al temple d'època hel·lenística, i es consideren producció indígena.⁽¹³⁾

La cronologia de totes les esteles esmentades no es pot concretar amb exactitud ja que foren trobades en general fora d'un context arqueològic ben clar. No és possible, per tant, d'esbrinar si són, més o menys, coetànies. Resta clar, però, que totes pertanyen a un món cultural idèntic o molt acostat, indígena i iberitzat.

Cal destacar l'estranya manca d'altres exemplars semblants en un espai tan extens com el que formen els punts extrems de les troballes d'esteles amb llances (el Matarranya-Baix Aragó, el Vallès, el Baix Empordà). Tot i que les excavacions i projeccions arqueològiques no tinguin en el país, la intensitat desitjable, és significativa la manca de peces semblants en els jaciments ibèrics coneguts més o menys estudiats de les comarques catalanes. Pensem, per exemple, en altres poblats del Vallès i de l'Empordà i també del Penedès, el Maresme, la Selva, el Gironès etc. alguns dels quals han estat objecte de campanyes sistemàtiques d'excavació.

Ens preguntem si tot això és degut a l'escàs —gairebé nul— coneixement de les necròpolis. Aquestes peces s'han interpretat unànimement

(12) F. MARCO / V. BALDELLOU, *El monumento ibérico de Binéfar (Huesca)*, «Pyrenae» 12, Inst. de Arq. y Prehist., Un. de Barcelona, 1976, pàg. 91 ss.

(13) M. OLIVA PRAT, *Excavaciones arqueológicas en la ciudad ibérica de Ullastret (Gerona), Octava y novena campaña de trabajos. Actividades de la delegación provincial del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas de Gerona en 1957-1958*, *Annals de l'«Instituto de Estudios Gerundenses»* 1958, pàgs. 334-335.

com esteles funeràries. Tanmateix, les circumstàncies de les troballes, gairebé sempre casuals, però sovint dins l'àmbit dels hàbitats —com en el cas de Sant Sebastià— potser permetrien sostenir certs fonaments de dubte sobre la dita condició de monuments funeraris.

LES LLANCES: EL SEU SIMBOLISME

Un altra qüestió a considerar és la probable identificació amb un tipus concret d'arma, de les llances representades en les esteles de Sant Sebastià.

Cal tenir en compte que l'acusat esquematisme fa difícil una opinió al respecte. Per les fonts escrites i les troballes materials sabem que els pobles ibers empraven normalment la *falàrica* o *hasta*, que tenia la punta i el seu mànec de ferro, que encaixava amb el pal, que era de fusta; o bé el *soliferreum*, molt més curt i totalment de ferro.

Molt hipotèticament, podríem apuntar que les llances de l'Estela 1, per la seva esveltesa, podrien afigurar la *falàrica*, mentre les de l'Estela 2, potser representarien el *soliferreum*.

Precisament hem tingut notícia de la troballa, molt recent, (gener 1988), d'una notable punta de *falàrica* o *hasta* a l'Empordà, en terres de l'Albera. Fou recuperada a Espolla, en el paratge de Rocaplana, per Jaume Giró, pastor del dit poble, qui l'ha dipositada al Museu Arqueològic de Banyoles.⁽¹⁴⁾

Les llances de les esteles ibèriques cal admetre que han de tenir un sentit lligat a les activitats bèl·liques. Cabré i Bosch Gimpera ja apuntaren que els grups de llances poden referir-se al nombre de victòries o d'enemics morts.

Adolf Schulten, posteriorment, reportà un text d'Aristòtil, que pot esclarir el simbolisme de les llances. Aquesta aportació de Schulten s'ha ressenyat sovint donant a entendre o permetent suposar que es tracta d'una obra de certa extensió. Val la pena precisar que és, només, una curta nota, si bé valuosa i, al nostre parer, encertada.

Segons la cita d'Aristòtil: «entre els ibers, poble bel·licós, hom planta a l'entorn de la tomba, tantes puntes de llança com enemics abatuts pel difunt».⁽¹⁵⁾

(14) Hem tingut ocasió d'examinar aquesta peça gràcies al conservador del museu banyolí Sr. Josep Tarrús.

(15) ARISTÒTIL, *Política* VII, 2-5.

Schulten interpretà que les puntes o llances representades a les esteles ibèriques tenen el mateix sentit que les puntes posades al voltant de la sepultura.⁽¹⁶⁾

Sembla, doncs, clar el significat escatològic de les llances de les esteles, com a heroïtzació dels guerrers difunts. Un detall que no ha estat remarcat i que també abona el mateix sentit, és l'existència de les línies horitzontals a la base dels grups de llances que són presents en algunes esteles de l'Ebre, a la de Rubí i també a les de Sant Sebastià. Acaba de donar la idea d'una representació de llances o puntes clavades en el sòl.

Altres consideracions que s'han apuntat sobre possibles simbologies i paral·lelismes, entenem que no val la pena comentar-les, perquè són del tot hipotètiques, sense argumentació sòlida.

Com ja hem precisat, les esteles de Sant Sebastià, s'han recuperat com a fruit de prospeccions i fora de context arqueològic, si bé dins l'àmbit del poblat. El mateix succeeix, pràcticament, amb les altres peces esmentades que s'hi poden relacionar. Totes, però, pertanyen a jaciments ibèrics coneguts, en general d'ampli ventall cronològic.

Pel que fa a les esteles de l'Ebre, hom ha indicat que potser podrien situar-se entre el segle II aC i mitjan segle I aC, amb el canvi d'Era com a límit més avançat.

Si la cronologia de les esteles de Sant Sebastià de la Guarda és la mateixa, podríem pensar que corresponen a les darreres etapes d'ocupació intensa del poblat (sempre segons les dades que ens proporcionen els materials de prospecció).

Cal tenir en compte, però, la reutilització —comprovada per nosaltres— de l'Estela 1 com a material de construcció en un mur del poblat, mur que, per dissort, ja és destruït. Aquest fet sembla demostrar que l'estela ja era obsoleta quan es bastí el dit mur, del qual, però, no sabem la datació.

Ben poques consideracions més podem fer, d'acord amb les circumstàncies de les troballes. Potser cal recalcar, una vegada més, el caràcter insòlit de la descoberta de dues esteles amb representació de llances a Sant Sebastià de la Guarda, ja abans d'iniciar-s'hi cap mena de treball d'excavació. Com ja hem remarcat, a la resta de les terres catalanes, exceptuant el dens conjunt ben localitzat del Matarranya-Baix Aragó, aquest tipus de peça hi és molt estrany; almenys en l'estat actual de les investi-

(16) A. SCHULTEN, *Les pointes de lances représentées sur les stèles funéraires*, «Bulletin Hispanique» XIV, Annales de la Faculté de Lettres de Bordeaux 1912, pàg. 196.

gacions. Indica això unes singularitats de Sant Sebastià dins el poblament ibèric del país?

Cal suposar que els resultats de les campanyes d'excavació que hi són en curs esclauran aquesta i d'altres qüestions sobre el jaciment.

Hom és d'acord a considerar que les esteles amb representació de llances com les dues de Sant Sebastià de la Guarda, pertanyen al món indígena, a l'iberisme. Són testimonis de la importància de les activitats bèl·liques entre els pobles ibers i iberitzats.